

ЮРИДИЧЕСКИ ПРЪГЛЕДЪ

С. С. Бобчевъ :

КЪМЪ РЕФОРМАТА НА СЖДА
 СЪ СЖДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ.

I.

Изказвали сме се не единъ пътъ въ полза на колкото се може по-широко народно участие въ правдораздаването. Единъ народъ, като нашиятъ, който се е самоуправлявалъ общински отъ незпомнени врѣмена, който, при едно турско петвѣковно владичество, пакъ е запазилъ своето народно-общинско¹, еснафско и духовно правосъдие, не може да бжде лишенъ отъ правото да взема прѣко участие въ раздаване на правосъдието.

Рускиятъ врѣмененъ уредникъ на управление и правосъдие у насъ отъ врѣмето на окупацията бѣше проникнатъ отъ чувството на голѣмо зачитане народното право, народнитѣ уредби и обичаи. На това обстоятелство ние дължимъ раннитѣ общински сждилища за полюбовно сждане и мирение по дребни углавни свади и карания и по гражданскитѣ прѣпирни. На това се дължи и внасянето въ „Врѣменнитѣ сждебни правила“ института на сждебнитѣ заседатели при углавния короненъ сждъ за извѣстни дѣла.

Институтътъ на сждебнитѣ заседатели се запази у насъ въ всички по-сетишни углавни сждоустройства, додѣто той биде значително подобренъ и измѣненъ въ 1897 и 1898 г.

Сждебното заседателство у насъ е заето изъ Русия, изъ руския институтъ на присяжни заседатели — жури. Тѣ иматъ

¹ У насъ има селски общини, които въ турско врѣме за никакви дѣла не отивали при кадия, при паша да се сждятъ. Тѣ се сждали самички и били много доволни отъ народното правосъдие. Въ Софийско има едно село Подгумерь, жителитѣ на което се наричатъ „самосждници“, защото тѣ не ходятъ, дори и сега избѣгватъ да ходятъ при държавенъ сждъ. „Подгумерци сж самосждници“, казватъ. Сждото съмъ чувалъ и знамъ за нѣкои балкански села и колиби.

нѣщо прилика и съ нѣмския народенъ сждъ на шефенитѣ; но нашитѣ сждебни заседатели не сж нито едното, нито другото. Журитѣ (прис. заседатели), заети изъ Англия, на континента приеха почти еднаквата форма на народенъ сждъ отъ 12 душъ, който се занимава само съ въпроситѣ на факта и на виновността (въ Франция, Германия и Русия), а опрѣдѣлянето на наказанието и на размѣра му се прѣдоставя отдѣлно и само на коронния сждъ.

Особениятъ сждъ на шефенитѣ, коронниятъ и народнитѣ сждии, правятъ една колегия, която сжди и рѣшава по фактъ, виновность и наказание.

Нашитѣ сждебни заседатели, както сж уредени сега, прѣдставляватъ нѣщо оригинално: тѣ, като рускитѣ жури, се признасятъ само върху факта и виновността, и както въ сжда на шефенитѣ тѣ обсждатъ тия въпроси наедно съ коронния сждъ, а тоя послѣдниятъ—слѣдъ задружно издадения вердиктъ—отдѣлно и самостоятелно се произнася по наказанието.

Такава е въ сщность нашата уредба на сждебни заседатели.

II.

Тази година прѣзъ февруарийската сесия въ броя на сждебнитѣ заседатели при Софийския окр сждъ бѣхъ попадналъ и азъ. Не подирихъ никакво основание, никаквъ прѣдлогъ за да се отгърва отъ тая обществена тегоба на български гражданинъ. Напротивъ, менъ бѣше драго и съ нуждвата готовность понесохъ задълженията, бѣхъ въ състава, участвахъ въ разрѣшението на нѣколко дѣла, слѣдихъ за гледането и рѣшаването на други, и сега иска ми се да изложамоитѣ впечатления изцѣло за института и практическата му дѣятелность, за реформитѣ му и за нѣкои дребулии, които особно викатъ за измѣнение.

Отъ моитѣ непосредни наблюдения и опитъ азъ дойдохъ още единъ пжтъ до заключението, че народното участие въ правдораздаването е прѣкрасно дѣло; то е, между друго, единъ изряденъ фактъ, при който се извършва едно гражданствено възпитание и подготвя едно съзнателно отнасяне на гражданина къмъ правосъдието. Сигурно, грѣшки ставатъ, недостатъци, чепатости има и тѣ ме удряха въ очи; но тѣзи чепатости и недостатъци не ми послужиха да осждамъ на-

родното сждебно заседателство, защото отъ опитъ зная, че подобни, ако не досущъ таквизъ, сжществуватъ и въ редоветъ на коронния сждъ.

Сждебното заседателство е прѣкрасенъ институтъ; но то трѣба да се реформира. И ето моето по тая реформа мнѣние. То напомня сжщеврѣменно и забѣлѣженитѣ отъ мене недостатъци.

1. Сждебното заседателство трѣба да се приближи по възможность до журитѣ. Въ всѣки случай броятъ на участващитѣ въ сжда народни заседатели трѣба да се повиши. Както е сега, заседателството не прѣдставлява една достатъчно солидна колегия. Тя се губи въ състава на интелегентния короненъ сждъ. Това личи твърдѣ много. Даже то нѣкакъ-си стѣснява заседателството, което се вижда като подавено въ властната атмосфера на короннитѣ сждии. Въ интереса на правдораздаването е да се уголѣми бройниятъ съставъ на заседателството.

2. Кржгътъ на дѣятелността на сждебното заседателство трѣба да се разшири въ смисълъ тó да взема участие и въ произнасяне върху това, какво и въ какви размѣри наказание трѣба да се наложи.

Много се мамятъ тѣзи, които мислятъ, че сждебнитѣ заседатели, неможайки да разбератъ сложното углавно право, законитѣ и пр., тó не могатъ и да се произнесятъ по чисто юридически въпроси. На такива трѣба да се отговори, че нѣма по-труденъ и по-сложенъ въпросъ отъ виновността. Тоя въпросъ много пжти е по-мжченъ отъ въпроса за наказанието и въ него се изискватъ сжщо такива правни концепции. Щомъ може да се допусне да се произнася сждебниятъ заседателъ по виновността, той трѣба да се допусне да обсжда и да се произнася и върху наказанията.

3. Изъ подсждността на сждебнитѣ заседатели трѣба да се изключатъ всичкитѣ тия дребни кражби — макаръ и съ взломъ—които отрупватъ списъка на дѣлата и които служатъ само и само за едно излишно денгубие на тѣзи, които сждятъ, за едно неумѣстно отекчение и тържествено сждане на дребнитѣ крадци. Въ замѣна на това, въ подсждността на сждебнитѣ заседатели трѣба да се внесе цѣлата област на политически дѣла, включително и тия по печата.

Трѣба ли да се напомня, че журито е *par excellence* учрѣждение, извикано за нуждитѣ на политическото правосъдие? И трѣба ли да се доказва, че жури, което не сѣди политически дѣла, не е натоварено съ истинската си задача?

Това сж тритѣ голѣми черти на една близка и належаща реформа.

III.

Има и дребулии на гледъ, които сж много сжществени по своето значение и по послѣдствията, които водятъ, така че заслужватъ едно поменаване и едно внимание.

I. Прави грозно впечатление, и ние не знаемъ, съ какво да се оправдае за въ нашенско това даване клетва отъ избранитѣ сѣдебни заседатели по всѣко дѣло. Защо по всѣко дѣло? По тоя начинъ, честата клетва губи отъ своя тържественъ и сериозенъ характеръ. А съ клетвата не трѣба да си играемъ. Друго. По тоя начинъ се губи доста много и скъпо врѣме. Най-доброто е всички сѣдебни заседатели, на които се е паднало жребие за една сесия, да дадатъ веднѣжъ клетва за дѣлата на цѣлата сесия. Така ще бжде заклетъ прѣдварително всѣки, комуто се падне да сѣди.

II. Сега за всѣко дѣло се тегли жребие, и сѣдебнитѣ заседатели, на брой шестнадесетъ души, сж принудени да висятъ цѣлъ день въ сѣдилището и да чакатъ свършването на едно дѣло за да теглятъ жребие за друго. Много по-добрѣ е да се тегли жребие на цѣло заседание. Едва ли може да се поддържа нѣкое разумно основание за тегление жребие по всѣко дѣло. Напротивъ съ тегленето жребие за цѣлото заседание дава се възможность на свободнитѣ заседатели да могатъ да си гледатъ работата, да не висятъ цѣлъ день въ сѣда и да не усѣчатъ толкозъ много тежината на отвличането си отъ работа.

III. Между сѣдебнитѣ заседатели и короннитѣ сѣдии не е уредено едно правилно общуване и дѣйствуване. Завелъ се е, сѣкашъ, редъ, сѣдебнитѣ заседатели да се третираатъ като лица, които нѣма що да разсждаватъ, като лица, които трѣба да мълчатъ по между си и да отговарятъ на въпроситѣ: да или не. Това е ненормално. Сѣдебнитѣ заседатели по между си и съ короннитѣ сѣдии би трѣбало да разискватъ и фактичката страна, и точкитѣ за виновността. Напрасно

е това опасяване и отъ въпроса за наказанието, въ което се смѣта, че не трѣба да е посветенъ народниятъ сждникъ. Едно разискване на сждебнитѣ заседатели, какви ще бждатъ наказателнитѣ послѣдствия при единъ или други изходъ, при едно или друго разрѣшаване на въпроситѣ, дори е необходимо за едно цѣлостно оцѣнение и на факта, и на виновността. Много пжти това невѣдение може да извика у сждебния заседателъ отговоръ за невинность тамъ, дѣто виновността е очевийна. Прочее необходимо е да се уредятъ по-правилно вжтрѣшнитѣ отношения между сждеб. заседатели и коронни сждии.

4. Сждебнитѣ заседатели трѣба да бждатъ плащани подобрѣ. Сега тѣ получаватъ по 2 лева. Това е просто обидно. Или трѣба тая служба да е почетна и да не се плаща нищо, но въ такъвъ случай сиромаситѣ ще взематъ да я избѣгватъ; или трѣба да се плаща — каквото е нашето мнѣние — и тогазъ платата трѣба да бжде по-прилична.

5. Сждебнитѣ заседатели трѣба да се явяватъ на двѣ групи по една недѣля. Сега тѣ сж длѣжни да губятъ 15 дена; това е много голѣма жертва. Справедливо е да не надминава служенето имъ повече отъ 1 недѣля; а това може лесно да се достигне, като се викатъ двѣ групи — по една за всѣка седмица.

Тѣзи сж *grosso modo* бѣлѣжкитѣ, които счетохъ за свой дългъ да направя сега слѣдъ впечатленията, изнесени отъ непосредната ми служба като сждебенъ заседателъ. Тѣ заслужватъ едно внимание.

София, 1 мартъ 1908.
